

ҚИШЛОҚ ТУРИЗМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ХОРИЖ МАМЛАКАТЛАРИ ТАЖРИБАСИ

Маткаримов Ф.Б.

УрДУ Туризм ва меҳмонхона хўжалигини бошқариш кафедраси стажор-ўқитувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7029209>

Аннотация. Ушбу мақолада қишлоқ туризмини ривожлантиришда хориж мамлакатлари тажрибалари ўрганилган. Хориж мамлакатларининг қишлоқ туризми тажрибаларини Ўзбекистон Республикасида қўллаш имкониятлари ўрганиб чиқилган. Таҳлил учун қишлоқ хўжалигини ривожлантиришда ривожланган мамлакатлар қишлоқ туризм моделлари асос қилиб олинган. Мақолада мамлакатда қишлоқ туризмини ривожлантириш ва уни такомиллаштириш бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калим сўзлар: қишлоқ хўжалиги, туристик фирмалар, меҳмонхоналар, агротуризм, фермер хўжаликлар, экотуризм, танишиш туризми, моделлар, гастротуризм.

ОПЫТ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН В РАЗВИТИИ СЕЛЬСКОГО ТУРИЗМА

Аннотация. В данной статье рассматривается опыт зарубежных стран в развитии сельского туризма. Изучены возможности применения опыта зарубежного сельского туризма в Республике Узбекистан. В основу анализа положены модели сельского туризма развитых стран в условиях развития сельского хозяйства. В статье разработаны предложения и рекомендации по развитию и совершенствованию сельского туризма в стране.

Ключевые слова: сельское хозяйство, турагентства, отели, агротуризм, фермы, экотуризм, знакомства, модели, гастротуризм.

THE EXPERIENCE OF FOREIGN COUNTRIES IN THE DEVELOPMENT OF RURAL TOURISM

Abstract. This article examines the experience of foreign countries in the development of rural tourism. The possibilities of applying the experience of foreign rural tourism in the Republic of Uzbekistan are studied. The analysis is based on rural tourism models of developed countries in the development of agriculture. The article develops proposals and recommendations for the development and improvement of rural tourism in the country.

Keywords: agriculture, travel agencies, hotels, agritourism, farms, ecotourism, dating, models, gastrotourism.

КИРИШ

21-аср бошларида туризм дунёнинг кўплаб давлатлари ва минтақаларида ижтимоий-иқтисодий ва маданий ҳаётнинг етакчи йўналишларидан бирига айланди. Бугунги кунда туризм иқтисодиётнинг энг жадал ривожланаётган ва юқори рентабелли тармоқларидан бири бўлиб, иқтисодиётнинг турли тармоқларининг биргаликдаги фаолиятига кучли таъсир кўрсатади.

Сўнги йилларда мамлакатимизда туризм соҳаси иқтисодиётнинг асосий тармоқларидан бирига айланиб бормоқда. Ушбу соҳани ривожлантириш учун қатор ишлар амалга оширилмоқда. Жумладан Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022-2026 йилларга мўлжалланган “Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси” тўғрисидаги ПФ-60 сонли фармони доирасида мамлакатимиз тараққиётини белгиловчи 100 та мақсад

ишлаб чиқилди. 34-мақсадга кўра “Обод қишлоқ” ва “Обод маҳалла” дастурлари доирасида ҳудудларнинг “ўсиш нуқталари”дан келиб чиқиб, муҳандислик-коммуникация ва ижтимоий инфратузилма объектларини қуришга алоҳида эътибор қаратиш. Ҳудудларда хизмат кўрсатиш ва сервис соҳаларини ривожлантириш орқали кейинги 5 йилда хизмат кўрсатиш ҳажмини 3 бараварга ошириш ҳамда ушбу йўналишда жами 3,5 миллион янги иш ўринларини яратиш вазифалари қўйилган. 35-мақсадга кўра “Ўзбекистон бўйлаб саёҳат қилинг” дастури доирасида маҳаллий сайёҳлар сонини 12 миллион нафардан ошириш ҳамда республикага ташриф буюрадиган хорижий туристлар сонини 9 миллион нафарга етказиш вазифалари қўйилган. Бу вазифаларни амалга оширишда қишлоқ туризмни ривожлантириш муҳим омил саналади.

ТАДҚИҚОТ МАТЕРИАЛЛАРИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

Қишлоқ туризмга биринчи бор 1986-йилда Европа Хамжамиятлари Қомиссияси (Commission of the European Communities) томонидан таъриф берилган. Таърифга кўра қишлоқ туризми бу қишлоқ ҳудудида амалга ошириладиган ҳар қандай туристик фаолиятдир.

Европа Хамжамиятлари Қомиссияси қишлоқ туризмга кенгрок фаолият сифатида қарашган. Яъни қишлоқ жойида амалга ошириладиган туристик жараёнлар. Буларга қишлоқ байрамлари, урф-одатларини ўрганиш, қишлоқ меҳнатида иштирок этиш, ёки қишлоқ жойларида отлар миниш, фермер хўжаликларига ташриф буюриш ва бошқа бир қанча туристик фаолиятларни назарда тутишган.

Инглиз олимларидан бири профессор Бернард Лейн ўз тадқиқот ишларида қишлоқ туризми бу қишлоқ жойларида маҳаллий аҳоли билан боғлиқликка эга бўлган фаолият, ўз кўлами ва функциялари бўйича ўзига хосликни акс эттирадиган қишлоқ муҳити, иқтисодийоти, тарихи ва унинг иқтисодий - географик ҳолатини тасвирларидир дея айтиб ўтган.

Бернард Лейн қишлоқ хўжалиги аҳолисининг туристлар билан ўзаро алоқасига алоҳида тўхталиб ўтган. Қишлоқ ҳудудида меҳмон уйларини ташкил этиш, фермер хўжаликларида агротуризмни ривожлантириш орқали қишлоқ аҳолисини иш билан таминлаш ва туристлар билан мулоқат қила олиш билимини ошириш мумкин.

Қишлоқ туризмни белгиловчи омилларни, Бутун Жаҳон Туристик Ташкилоти ғояларига кўра, тўртта блокга бирлаштириш мумкин: қишлоқ жойлари, қишлоқ турмуш тарзи, қишлоқ мероси, қишлоқ туристик фаолияти.

Лондонлик тадқиқотчи М.Ж.Стаблер ўзининг „Туризм ва барқарорлик: тамойиллардан амалиётгача“ номли китобида қишлоқ туризми туризм индустриясининг фойдаланишга йўналтирилган тармоғидир. Қишлоқнинг табиий, маданий, тарихий ва бошқа бойликларини ривожлантириш ва унинг интеграциялашган туристик маҳсулотни яратиш хусусиятларидир дея таъриф билдирган.

Россия илмий адабиётларида қишлоқ туризми тушунчасини аниқлашнинг турли ёндашувлари ва атамалари мавжуд. Шулардан бири Л.С.Колосова томонидан билдирилган таърифга кўра агротуризм, агроекотуризм қишлоқдаги туризм деб таърифлайди, бунга кўра туристлар ўз таътиллари давомида ферма ва фермер хўжаликлари қишлоқ турмуш тарзини олиб боришлари мумкин. М.Биржаков асарида қишлоқ (қишлоқ туризми) туруператорлар ва турагентлар орқали ташкил этилган якка туристларнинг қишлоқда дам олиши сифатида талқин этилади.

Тадқиқот методологияси

Тадқиқот ишимизда моделлар, статистик анализ, гуруҳлаш ва таққослама усуллари кузатув ва таҳлил қилиш методларидан кенг фойдаланилди.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ

Европа мамлакатларида 18-асрларда шаҳарлар ва қишлоқлар ўртасидаги муносабатлар характери жиддий ўзгарди. Ишлаб чиқариш суръати тезлашди, фабрикалар ва заводлар шаҳар қиёфасини ўзгартирди. Барча мамлакатларда саноат босқичидан ўтаётганда лизинг, қишлоқ ва шаҳар аҳолисининг нисбати ўсиш йўналиши бўйича ўзгарди. 19-асрларда Европада қишлоқдан шаҳарга кўчиб ўтишнинг(миграциянинг) энг юқори кўрсаткичлари қайд етилди.

Аммо ҳозирда шаҳар шовқинидан чарчаган, табиий маҳсулотларни истаётган одамлар қишлоқ жойларига саёҳат қилишни хоҳлашмоқда. Турли хил манбаларга кўра ҳар йили дунё бўйлаб саёҳат қилувчи туристларнинг 12% дан 30 % гача қисми қишлоқ туризмининг афзал кўришади. Қишлоқ туризми қишлоқнинг табиий, тарихий ва бошқа бойликларидан фойдаланишга асосланган турли хил туризм турларини бирлаштириб, жадал ривожланмоқда.

Бугунги кунда хориж мамлакатларида туризмнинг истиқболли йўналишларидан бири бўлиб қишлоқ туризми ҳисобланмоқда. Жаҳон амалиётида туризм соҳасини ривожлантиришга тўртта бўладиган асосий йўналишларидан бири сифатида қишлоқ туризмига қаралмоқда. Франция, Италия, Испания, Германия, Швецария, Ирландия каби мамлакатлар қишлоқ туризмнинг минтақавий моделларини шакллантиришда етакчи бўлиб келишмоқда.

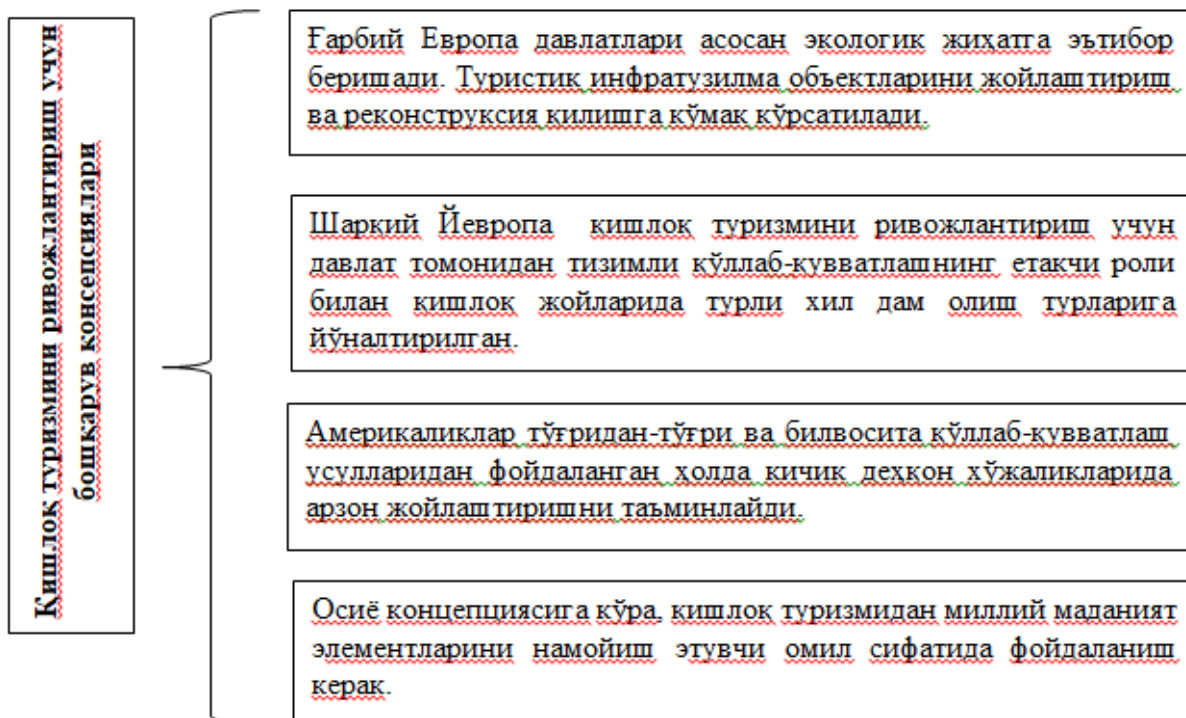
Қишлоқ туризми Европада 1970-йиллардан бошлаб пайдо бўлган. Ривожланган мамлакатларда қишлоқ туризмнинг жадал ривожланишига қўйидаги муаммолар сабаб бўлган. Ишсизликнинг юқорилиги, қишлоқдаги ишчи кучларининг шаҳарларга кўчиши, агробизнесларни бирлаштириш, қишлоқлардаги аҳолининг даромадини ошириш ва бошқалар.

Қишлоқ туризмнинг яна бир афзаллиги қишлоқ жойларида дам олишнинг бошқа туризм турларига қараганда арзонлиги бўлди. Ўрта даромадли фуқароларнинг табиат қўйнида ёлғиз дам олиши, деҳқон оиласи ҳаёти билан яқиндан танишиши, янги сабзавот ва мевалар, гўшт ва сут маҳсулотларини татиб кўри билан бирга қишлоқ хўжалиги ишларида ҳам бевосита иштирок этади. Ҳарбий Европада 40 миллионга яқин фуқаро курортлардан кўра қишлоқ туризмни афзал кўрди. Қишлоқ туризмнинг асосий иштирокчилари кичик ёшдаги болалардир. Болалар уй ҳайвонларини боқиши ва уларни ўрганиши, меваларни йиғишни яхши кўрадилар.

Рус олимлари қишлоқ туризмни тартибга солишга қўйидаги тўртта ёндашувни аниқладилар (1-чизма). Бу қишлоқ хўжалиги хизматлари бозорининг турли иштирокчилари туризм мотивларни кўрсатишга имкон яратади.

Юқоридаги бошқарув функцияларидан шуни кўришимиз мумкинки, қишлоқ туризмни ривожлантиришдан кўзда тутилган асосий мақсадлардан бири бу экологик жиҳатдан атроф муҳитга зарарни камайтириш, мавжуд ресурслардан оқилона фойдаланган ҳолда аҳоли турмуш тарзини оширишга қаратилган.

Қишлоқ туризмни ривожлантиришда бутун дунё бўйлаб етакчи моделлардан бири сифатида Франция, Италия, Испания ва Британия моделлари ҳисобланади.

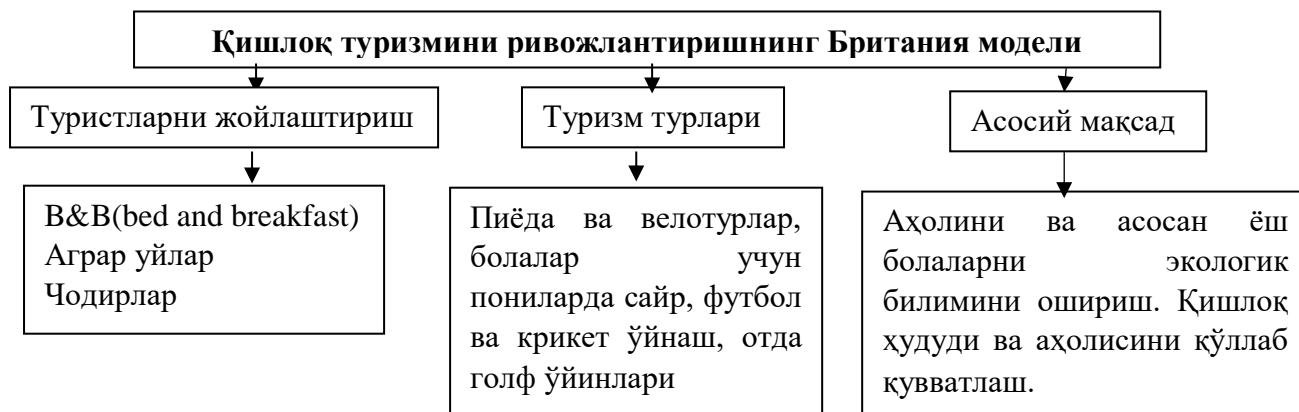
1-чизма: Хорижда қишлоқ туризмни ривожлантириш учун менежмент концепциялари.

Қишлоқ туризмни ривожлантиришда Франция модели		
Қишлоқда туризмни амалга оширишнинг бир қанча вариантларини ишлаб чиқиш	Асосий жойлаштириш воситаси сифатида кичик коттедж-апартаментлардан фойдаланиш	Маҳаллий экологик тоза маҳсулотлардан туристларга етказиш
Туристларнинг асосий бандлигини таъминлаш		
Пиёда сайр, отларда сайр, велотуризм, вино ишлаб чиқарувчи ва бошқа агротуристтик корхоналарга экскурсия қилиш.	Қишлоқ аҳолиси меҳнат ишларида фаол иштирок этиш	Пассив туризмнинг бир қанча турларини таклиф қилиш.
Қишлоқ туризмни ривожлантиришдан асосий мақсад		
Қишлоқ аҳолисини турмуш фаровонлигини ошириш	Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини кўллаб-қувватлаш	Қишлоқ ҳудудида пляж туризмни ривожлантириш ресурсларидан оқилона фойдаланиш

1-чизма. Қишлоқ туризми Франция модели.

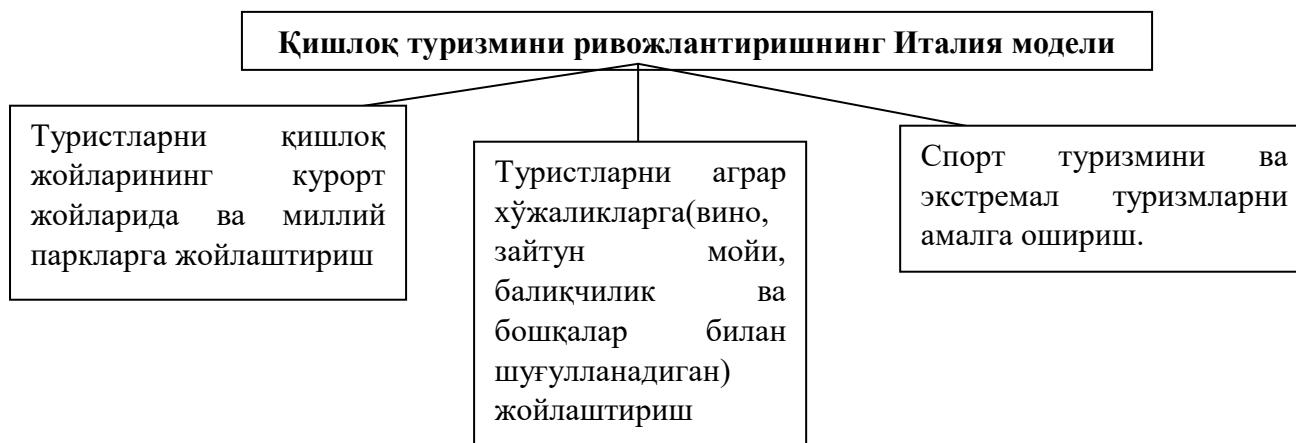
МУҲОКАМА

Қишлоқ туризми Францияда юқори даражада ривожланган ҳисобланиб, қишлоқ жойларида туризмнинг бир қанча турларини таклиф қилиш имкониятига эга. Францияда туристлар асосан фаол иштирок этишади яъни қишлоқ аграр хўжаликларидан йиғим – терим ишларида қатнашиш, қишлоқнинг экологик тоза маҳсулотларидан мустақил равишда овқат тайёрлаш ва бир қанча актив туризм турлари билан банд бўлиш.

2-чизма. Қишлоқ туризми Британия модели.

Британия модели аҳолини экологик билим ва табиатга бўлган муҳаббати ва масулиятини оширишга қаратилади. Мактаб болаларини қишлоқ жойларига экскурсияларга олиб бориш орқали қишлоқ ҳаёти билан таништириш ва ёшликдан қишлоқ ва экологик туризм ҳудудларига саёҳат қилишни ўргатиш ва табиатни асрашга эътибор беришдир.

3-чизма. Қишлоқ туризми Италия модели

Италияда ҳозирги кунда қишлоқ ҳудудларида 100 га яқин вино ишлаб чиқариш корхоналарига турмаршрутлар ишлаб чиқилган. Вино ишлаб чиқариш корхоналарига экскурсия қилиш мобойнида агротуризм ҳам амалга оширилади. Италияда қишлоқ жойларида виллалар ва курорт жойларда юқори даражадаги қулайликни хоҳловчи туристлар учун ҳам етарли ресурслар мавжуд ҳисобланади.

ХУЛОСА

Мамлакатимизда қишлоқ туризмни амалга ошириш учун ресурслар етарли даражада бўлиб, қишлоқ туризмни хориж мамлакатларининг етакчи моделларидан фойдаланган ҳолда ривожлантириш учун қуйидаги тавсиялар ишлаб чиқилди.

- вилоятлардаги қишлоқ туризмида фаолият юритаётган корхоналар ўртасида ўзаро ҳамкорликни амалга ошириш;
- қишлоқ ҳудудларига маҳаллий аҳоли учун ички туризм маршрутларини ишлаб чиқиш;
- хориж тажрибасида келиб чиққан ҳолда мактаб ўқувчиларини қишлоқ жойларига экскурсияларга олиб бориш;

- минтақага келаётган сайёҳларни худуднинг табиатини яхши билишлари учун, Хоразм вилоятининг флораси ва фаунасини ўзида мужассам қилган каталогини ва минтақани табиати бўйича веб сайтларини яратиш лозим;
- қишлоқ худудларида меҳмон уйлари кўпайтириш ва аҳолини иш билан таъминлаш;
- қишлоқ жойларидаги озиқ-овқат маҳсулотларини ишлаб чиқарувчи корхоналарга экскурсиялар ташкил қилиш.
- етакчи хориж мамлакатлари тажрибаларидан фойдаланган ҳолда миллий қишлоқ туризми моделини ишлаб чиқиш.

REFERENCES

1. Commission of the European Communities: 1986, Action in the field of tourism, Bulletin of the European Communities, Supplement 4/86, European Commission, Brussels.
2. Kompulla R. Rural Tourism development or tourism development customer orientation or entrepreneurial approach. – 2004. – Publication of Savonia Polytechnic, Finland.
3. Streimikiene, D., Bilan, Y. (2015), «Review of Rural Tourism Development Theories», Transformations in Business & Economics, Vol. 14, No 2 (35), pp.21-34.
4. Tourism and sustainability: from principles to practice / edited by M.J. Stabler. CAB International. London. –1997
5. Биржаков М.Б. Исторические предпосылки деревенского туризма./ М.Б. Биржаков. О.А. Новикова // Туристические фирмы. 2002. № 28. С. 13-15.
6. Сачкова В.А. Урбанизация как социальный процесс. / дис. канд. философ. наук: 09.00.11. - М.: 213.186 с.
7. Чендулаевой И. А. Проблемы и перспективы развития сельского туризма: российский и зарубежный опыт Белгород 2016
8. Биржаков М. Б. Исторические предпосылки деревенского туризма //М. Б.Биржаков, О. А.Новикова, Туристические фирмы. 2011. №28.
9. Мозгунов Н.А. Географические факторы развития сельского туризма в Центральной России. Автореф. дисс. ... канд. географ. наук. М., 2010.
10. («Программа сельского туризма во Францию». О.А.Ощепкова. Красноярск. 2019. Бакалаврская работа.).
11. «Развитие сельского и экологического туризма». ФГБОУ ВПО «Бурятская Государственная сельскохозяйственная академия имени В. Р. Филиппова»
12. <https://yuz.uz/uz/news>
13. www.stat.uz
14. www.unwto.uz
15. “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикаси президентининг фармони ПФ-60 сонли. 2022-йил. 28-январ.